

RUNDSKRIV
fra
RJKSADVOKATEN
R. 2988/81

Del 11 -nr. 4/1981.
Oslo, 21. desember 1981.

174

"

Statsadvokaten i
Politimesteren i

NYE REGLER OM BETINGET DOM OG OM STRAFFERETTSLIGE PRØVESITUASJONER

I. Lovendringer og endringenes ikrafttreden.

Ved lov av 12. juni 1981 nr. 62¹⁾ er det bl.a. foretatt endringer i reglene om betinget dom, fastsetting av vilkår for betinget dømte, prøveløslatte og siktede som blir meddelt påtaleunntatelse, – og regler for reaksjoner ved brudd på prøvevilkårene.

Nevnte lovendringer trådte ilkraft *J. september 1981*.²⁾ Da lovendringene ikke har særskilte overgangsregler, reguleres valget mellom de nye og gamle regler av strl. § 3.

Justisdepartementet har i rundskriv av 28. august d.å.³⁾ til påtalemyndigheten og domstolene m.fl. gjort utførlig rede for både de foran nevnte og andre samtidig foretatte lovendringer. Jeg viser til departementets rundskriv og skal idet følgende peke på enkelte forhold ved, og trekke opp visse retningslinjer for, politiets og påtalemyndighetens fremtidige behandling av saker vedrørende betinget dom, fastsetting av særvilkår, brudd på prøvevilkår m.v.

II. Betingete dommer - straffepåstander.

Etter lovendringen *står retten fritt* til å avgjøre om straffen (fengselsstraff eller bøter) skal være betinget og om fastsetting av straff skal utsettes (såkalt domsutsetting). De tidligere vilkår om at hensynet til den alminnelige lovlydighet eller heynet til å avholde domfelte fra å begå nye straffbare handlinger ikke skulle være til hinder for betinget reaksjon, er tatt ut av loven. Det samme gjelder vilkårene om at det måtte foreligge særlige grunner for å gi betinget dom når domfelt

1) Se Norsk Lovtidend, avd. I nr. 18/1981 s. 652 ff. og Ot.prp. nr. 62 (1980-81).

2) Kgl. resolusjon av 7/8-1981, se Norsk Lovtidend, avd. I nr. 23/1981 s. 786-787.

3) Rundskriv G-205/81 (jnr. 2446/81 E).

hadde sont frihetsstraff i løpet av de siste 5 år, eller når det skulle utmåles frihetsstraff på mer enn ett år, se nå strl. § 52 nr. 1. Det er likevel i forarbeidene presisert at disse tidligere begrensninger vil være viktige momenter i den vurdering som må foretas når valget står mellom ubetinget og betinget dom.

Som tidligere kan, når frihetsstraff idømmes, fullbyrdingens utsetting begrenses til en del av straffen (såkalt del- eller kombinasjonsdom).¹⁾ Tidligere kunne den ubetingete del av frihetsstraffen ikke settes høyere enn 5 måneder. Etter lovendringen kan den ubetingete del *ikke settes høyere enn 120 dager*.²⁾ Men denne begrensning gjelder ikke når den ubetingete del av frihetsstraffen skal anses utholdt ved varetekt, jfr. strl. § 60, se nå strl. § 52 nr. 2.

Den ubetingete del av frihetsstraffen *i en deldom* skal nå under ingen omstendigheter settes lavere enn 21 dager. Hvor varetektsoppholdet har vært kortere enn 21 dager, og det ikke anses formålstjenlig med ytterligere frihetsberøvelse, skal det *ikke* benyttes deldom. Det skal da utmåles en bestemt frihetsstraff hvor det gjøres fradrag i medhold av strl. § 60 for utholdt varetekt, og slik at det treffes beslutning om å utsette fullbyrdingen av den idømte straff.³⁾

Politiet og påtalemyndigheten må i sine innstillinger og forslag om straff, og aktorene må ved utforming av sine påstander, nøye iakta foran nevnte regler om straffens fastsetting.

ill. Vilkår ved betingete dommer (også deldommer).

Når en domfelt får straffens fastsetting eller fullbyrdingen av straffen (helt eller delvis) utsatt, skjer det alltid på det grunnvilkår at vedkommende ikke må begå noen ny straffbar handling i en fastsatt prøvetid. Som regel skal prøvetiden være 2 år. I særlige tilfelle kan den settes lenger, men ikke over 5 år.

I tillegg kan det fastsettes særvilkår, se nå strl. § 53 nr. 2-5. Tilsyn er nå formelt blitt et særvilkår. Det er grunn til spesielt å nevne at dersom det for domfelte fastsettes tilsyn, skal *tilsynstiden være ett år* om retten ikke bestemmer noe annet. I motsetning til tidligere vil således tilsynet normalt ikke vare i hele prøvetiden. Prøve- og tilsynstiden vil heller ikke alltid settes i verk fra samme tidspunkt, se strl. § 53 nr. 1 i.f. (endelig dom) og § 53 nr. 2 første ledd i.f. (umiddelbar iverksetting i tilståels saker).

- t) Den betingete del kan imidlertid ikke lenger gis i form av domsutsetting, noe som hittil ikke har vært vanlig, se Ot.prp. nr. 62 (1980-81) s. 15 spalte 1.
- :?) Begrunnelsen for dette er en tilpassing til reglene om prøveløslating, se Ot.prp. nr. 62 (1980-81) s. 15 spalte 1.
- 3) Se Ot.prp. nr. 62 (1980-81) s. 15 spalte 1.

Jeg nevner at retten som tidligere har adgang til å fastsette andre særvilkår enn dem som uttrykkelig er nevnt i loven, jfr. innledningen til strl. § 53 nr. 3.

Etter lovendringen skal siktede/tiltalte få adgang til å uttale seg om særvilkår som aktes fastsatt. Senest under hovedforhandlingen eller rettsmøtet for forhørsrettspådommelse må retten sørge for at dette blir gjort, se nå strl. § 53 nr. 1 første ledd i.f.

I lovforarbeidene 1) er det dessuten drøftet om også tilsynsmyndigheten bør uttale seg før det blir fastsatt tilsyn eller andre særvilkår. Noen regel om dette ble ikke inntatt i loven. Det er imidlertid uttalt at påtalemyndigheten eller domstolen *ofte bør* ta kontakt med tilsynsmyndigheten før det treffes bestemmelse om særvilkårene. Men det fremholdes at det vil være å gå for langt å kreve at det skal innhentes uttalelse fra tilsynsmyndigheten for alle typer særvilkår. Det er bebudet at Justisdepartementet vil arbeide videre med dette spørsmålet.

Inntil den bebudete avklaring kan finne sted, finner jeg likevel allerede nå å burde gi visse retningslinjer for hva *påtalemyndigheten* bør foreta seg for å få klarlagt hva siktede/tiltalte og tilsynsmyndigheten mener om eventuelle særvilkår. Etter noen tid antas spørsmålene å bli nærmere avklart ved et praktisk samvirke mellom domstoler, påtalemyndighet, forsvarere og Kriminalomsorgen i frihet, slik at det formodentlig blir unødvendig å fastsette detaljerte regler på dette felt.

Idet jeg understreker at det er mulige særvilkår siktede/tiltalte skal, og tilsynsmyndigheten ofte bør, ha adgang til å uttale seg om, bes f l\$ende retningslinjer iaktatt av påtalemyndigheten:

1. Som utgangspunkt bør påtalemyndigheten *av eget tiltak* forelegge spørsmålet om eventuelle særvilkår for siktede/tiltalte bare i saker hvor det innstilles på eller vil bli påstått betinget dom (helt eller delvis) med ett eller flere særvilkår.
2. I saker hvor utfallet muligens kan bli betinget dom med særvilkår, vil det ikke være naturlig at påtalemyndigheten av eget tiltak forelegger siktede/tiltalte eventuelle forslag til særvilkår. Dette forutsettes i tilfelle gjort av forsvareren, tilsynsmyndigheten eller av retten. Dersom retten anmoder om det, må påtalemyndigheten straks medvirke til at eventuelle særvilkår blir forelagt siktede/tiltalte før rettsmøte eller hovedforhandling.
3. I saker som er pådømt i førsteinstans og som fremmes til fornyet behandling eller som ankesaker, bør påtalemyndigheten medvirke til å klargjøre eventuelle valg av særvilkår med domfelte og til-

synsmyndighet når utfallet kan bli betinget dom med særvilkår.

Er en slik ankesak henvist til behandling i Høyesterett, er den oppnevnte aktor i samråd med forsvareren avklare spørsmålet om det bør søkes innhentet uttalelser fra domfelte og tilsynsmyndighet.

4. Om påtalemyndigheten av eget tiltak skal ta kontakt med tilsynsmyndigheten i saker av den art som er nevnt foran under pkt. 1 og 2, vil avhenge av hvilke særvilkår som aktes eller kan tenkes fastsatt.

Det vil regelmessig neppe være nødvendig med tilsynsmyndighetens uttalelse når det er særvilkår om erstatning til fornærmede og betaling av underholdsbidrag som er de aktuelle særvilkår. Inoen grad vil dette også gjelde særvilkår om visse ikke for dyptgripende innskrenkninger i rådigheten over inntekt og formue og oppfyllelse av økonomiske forpliktelser.

Men ellers vil jeg understreke at det ofte vil være av vesentlig betydning for særvilkårenes overholdelse og kontrollen med dette, at tilsynsmyndigheten på forhånd har fått anledning til å uttale seg, ikke bare om tilsynet og tilsynstidens lengde, men også om andre særvilkår.

Jeg nevner at etter strl. § 53 i.f. kan retten isærlike tilfeller bestemme at tilsynet skal utføres av en bestemt person, av en offentlig nemnd eller av en organisasjon.

Som det nærmere er redegjort for nedenfor under pkt. IV-2, vil det nå bli lagt opp til en praksis hvor brudd på særvilkår, i større grad enn hittil bør lede til endret straffereaksjon. Dette tilsier at de særvilkår som fastsettes må være både formålstjenlige og realistiske. Påtalemyndigheten må derfor vise varsomhet med å foreslå mindre realistiske vilkår, som domfelte nøkternt vurdert vil ha meget liten eller ingen mulighet til å overholde. Påstås det betaling av erstatning til fornærmede, eller oppfyllelse av økonomiske forpliktelser m.v. som særvilkår, må det foreslås at beløpene deles opp i passende rater og betalingsterminer. ¹⁾

IV. Vilkårsbrudd av beget dømte og prøveløslatte.

1. *Brudd pd grunnvilkdr.*

Når en domfelt iprøvetiden etter en betinget dom gjør seg skyldig i ny straffbar handling, kan retten gi en samlet straff hvor den tidligere betingete dom blir inkludert, eller særskilt dom for den nye handling. Dette gjelder når tiltale blir uttatt eller saken blir begjært pådømt av forhørsretten *innen 6 mdneder* etter at prøvetiden gilde ut.

1) Rt. 1963 s. 504 og Rt. 1976 s. 426. Se også rundskriv nr. 1/1966.

Hittil har domstolene vært bundt til å velge ett av tre **alternativer** ved fastsettingen av straffen, noe som i praksis har ledet til en del både formelle og reelle feil. Etter lovendringen stilles domstolene fritt til å utmåle den mest formålstjenlige straff etter de vanlige regler og rammer i straffeloven, se nå strl. § 54 nr. 3. Domstolene vil etter lovendringen bl.a. kunne gi deldom. Jeg finner det ellers unødvendig å komme inn på de muligheter for fastsetting av straff som nå foreligger.¹⁾ Imidlertid vil jeg nevne en variant som bestemmelsene *ikke* åpner adgang til. Det kan ikke gis særskilt betinget dom for bare de nye handlinger dersom det samtidig bestemmes at den tidligere betingete dom skal fullbyrdes.

For øvrig vil jeg minne om at når en domfelt som står under tilsyn kommer under ny strafforfølgning, skal melding om dette gis til tilsynsmyndigheten.²⁾

Når en prøveløslatt i prøvetiden begår ny straffbar handling, og tiltale blir uttatt eller saken blir begjært pådømt av forhørsretten *innen 6 måneder* etter utløpet av prøvetiden, skal *retten alltid* vurdere om reststraffen helt eller delvis skal fullbyrdes. Reststraffen likestilles idisse tilfelle med en betinget straff. Retten har de samme frie valgmuligheter som når betinget dømte har begått ny straffbar handling i prøvetiden etter betinget dom, se nå fengselslovens § 41, jfr. strl. § 54 nr. 3.

Etter lovendringene er det altså retten som avgjør om reststraffen skal sones eller ikke, og om den helt eller delvis skal inkluderes i den nye straff som utmåles. Dette gjør det nødvendig at politiet og påtalemyndigheten – og især de møtende aktorer – påser at det foreligger *nøyaktige og ajourførte opplysninger om resttiden* for den prøveløslatte som er siktet eller tiltalt for nytt lovbrudd i prøvetiden. Påtalemyndigheten må iforslag om straff til forhørsretten og iforbindelse med nedleggelse av straffepåstander, tilkjenne sitt syn på hvordan det bør forholdes med reststraffen i slike saker. Fengselsmyndighetene skal ikke uttale seg.

2. *Brudd på særvilkår.*

Adgangen til å bestemme at straffen skal fullbyrdes for betinget dømte som i prøvetiden har brutt fastsatte særvilkår, har vært lite brukt. Jeg har tidligere gitt uttrykk for at vilkårsbrudd begått av betinget dømte, for fremtiden må følges bedre opp av påtalemyndigheten.³⁾ Lignende synspunkter er kommet klart til uttrykk av Stortingets justis-

1) Det vises for så vidt til Justisdepartementets rundskriv av 28/8-1981 G-205/81 (jnr. 2446/81 E) s. 6.

2) Se påtaleinstruksens § 54 femte ledd.

3) Se bl.a. Ot.prp. nr. 62 (1980-81) s. 9 spalte 2.

komite både under behandlingen av Kriminalmeldingen 1) og senere innstillingen2) til lovendringene om betinget dom m.v. Jeg ber politiet og statsadvokatene om å merke seg dette og gir hermed *pålegg om at konstaterte vilkårsbrudd skal tas opp* til seriøs vurdering. Dreier det seg om alvorlige eller gjentatte brudd, må det seriøst overveies – i samråd med tilsynsmyndigheten – om ikke saken snarest bør fremmes for forhørsretten med krav om at straff skal fastsettes og/eller helt eller delvis fullbyrdes, jfr. nå strl. § 54 nr. 2.

I motsetning til det som gjelder for brudd på grunnvilkåret, må dom for fullbyrding på grunn av brudd på særvilkår være avsagt *innen 3 måneder* etter at prøvetiden gikk ut. Saken må derfor i tilfelle sendes forhørsretten *i god tid før* utlepet av 3-månedersfristen. Det er i lovfurarbeidene3) uttalt at fullbyrding av straff på grunn av brudd på særvilkår – uten ny kriminalitet – vil være noe ekstraordinært. Domfelte bør derfor være sikret mot å bli rammet av en slik reaksjon for lang tid etter prøvetidens utløp. I samsvar med dette bør påtalemyndigheten vise tilbakeholdenhet med å påstå fullbyrding av straff ved brudd på særvilkår som er skjedd mot slutten av prøvetiden.

Har domfelte stått under tilsyn, skal tilsynsmyndigheten gi uttalelse før forhørsretten treffer avgjørelse om fullbyrding. Ofte vil det i slike tilfelle være rapportering fra tilsynsmyndigheten som fører til at saken tas opp. Får påtalemyndigheten fra annet hold melding om vilkårsbrudd; bør forholdet snarest forelegges tilsynsmyndigheten til uttalelse.4) Tilsynstiden skal nå normalt vare bare ett år. Dette for at tilsynet skal effektiviseres iden første vanskelige og avgjørende tid. Selv om vilkårsbruddene først kommer opp til vurdering og behandling etter utløpet av tilsynstiden, (men i, eller kort etter utløpet av prøvetiden) antar jeg at tilsynsmyndighetens uttalelse likevel bør innhentes.

Etter lovendringen har forhørsretten adgang til å bestemme *delvis* fullbyrding. Også omgjøring av en tidligere domutsetning kan gjøres slik at forhørsretten fastsetter en straff som blir dels ubetinget, dels betinget

Videre kan forhørsretten, etter domfeltes vilkårsbrudd, istedet for å bestemme at straffen skal fullbyrdes, idommen fastsette ny prøvetid og nye vilkår, jfr. strl. § 54 nr. 2 annet ledd.

Fot prøveløslatte som ikke oppfyller fastsatte særvilkår, gjelder strl. § 54 nr. 2 tilsvarende; se nå fengselsloven § 40 annet ledd. Spørsmålet om gjeninnsetting til fullbyrding av reststraffen – helt ener delvis – skal besluttes av forhørsretten. Dette kan begjæres når prøveløslatte alvorlig

1) Innst. s. nr. 175 0979-:..go) s. 52.

2) Innst. O. nr. 85 (198()-81), se også Ot.prp. nr. 62 (198()-81) s. 10.

3) Ot.prp. nr. 62 (1980-81) s. 19.

4) Se for øvrig påtaleinstruksens § 54 femte ledd i.f.

eller gjentatt har brutt de fastsatte prøvevilkår. Etter de nå foretatte lovendringer er som nevnt også tilsyn et særvilkår. Tilsynsunndragelse kan derfor nå føre til gjeninnsetting også for prøveløslatte, jfr. nå fengselsloven §§ 38 og 40 annet ledd og henvisningene til strl. §§ 53 og 54 nr. 2.

Sak om fullbyrding (gjeninnsetting) må fremmes av påtalemyndigheten, etter at tilsynsmyndigheten har uttalt seg.

Som ved brudd på srvilkår for betinget dømte, skal det også for prøveløslatte vises varsomhet med å begjære reststraffen fullbyrdet når de alvorlige eller gjentatte vilkårsbrudd har skjedd mot slutten av prøvetiden.

V. Endring/oppheving av vilkår uten brodd.

Når domfeltes forhold gir grunn til det, kan forhørsretten i prøvetiden etter en betinget dom ved *kjennelse* oppheve eller endre fastsatte vilkår. Både påtalemyndigheten og domfelte antas å kunne fremsette begjæring om dette. Sakene forberedes og fremmes av påtalemyndigheten. For øvrig nøyer jeg meg med å vise til strl. § 54 nr. I.

VI. Varetektsfengsling ved brudd på særvilkår.

Strl. § 54 nr. 2 første ledd i.f. sammenholdt med fengselsloven § 40 annet ledd, første punktum, gir hjemmel for pågripelse og fengsling både av betinget dømte og prøveløslatte som med skjellig grunn mistenkes for alvorlig eller gjentatt å ha brutt fastsatte særvilkår.

Som fremholdt av Justisdepartementet ¹⁾ må ikke bare de formelle regler om framgangsmåten istrpl. §§ 231 flg., men også de materielle vilkår for pågripelse og fengsling i §§ 228 flg. være oppfylt. Det kreves derfor skjellig grunn til mistanke om vilkårsbrudd av en slik art at det kan lede til fullbyrding av straff. Videre må ett eller flere av de spesielle villeår som er nevnt istrpl. § 228 finnes å være til stede. Vilkåret for fengsling etter strpl. § 228 nr. 4 må antakelig forstås slik at det må være

Bærlig grunn til å frykte for at domfelte på ny vil bryte særvilkårene. egrensningen istrpl. § 228 annet ledd om cuforholdsmessig inngrep• gjelder også i disse tilfellene.

VII. Betingete påtaleunntatelser.

Etter strpl. § 85 fjerde ledd kan det som vilkår for påtaleunntatelser bare settes slike særvilkår som uttrykkelig er regnet opp i strl. § 53 nr. 2-5. Dette innebærer ikke noen realitetsendring.

1) Foran omtalte rundskriv av 28/8-1981 G-205/81 (Jnr. 2446/81 E) s. 6.

Etter lovendringen *skal* siktede få adgang til å uttale seg om vilkårene som aktes satt for at påtale skal unnlates. Dette er nytt og bes iaktatt. Dette bør likevel ikke lede til at det blir fremmet færre saker om samtykke til å unnlate påtale for forbrytelser. Forslagene til vilkår må være formålstjenlige og realistiske. Ved økonomisk skade/tap m.v. *skal* forslaget inneholde en konkret vurdering av mulig erstatningsvilkår, jfr. strl. § 53 nr. 4.

Også når det gjelder vilkårsbrudd for meddelte påtaleunntatelser, skal sakene heretter tas opp til grundig vurdering. Finner statsadvokaten at vilkårsbruddene er av en slik karakter at påtaleunntatelsen ikke bør bli stående, må saken med innstilling og nødvendig dokumentasjon sendes radsadvokaten, jfr. strpl. § 87 tredje ledd.

Selv uten vilkårsbrudd kan påtalemyndigheten i prøvetiden oppheve eller endre, herunder skjerpe, vilkår som er satt for en påtaleunntatelse. Også nye vilkår kan fastsettes. Dette kan gjøres når den siktedes forhold gir grunn til det. Som allerede nevnt må endringene skje mens prøvetiden løper. Også endringer av villeår må på forhånd forelegges siktede. Avgjørelsen tas av riksadvokaten.

Når særvilkår foreslås fastsatt, bør tilsynsmyndighetens uttalelse innhentes etter retningslinjer som er gitt foran under pkt M-4 tredje og og fjerde avsnitt.

Magnar Flornes

(.